

NOTE DESPRE FONDUL VECHI AL LIMBAJULUI PEDAGOGIC ROMÂNESC

IOANA LOREDANA BANADUC

Cuvinte-cheie: *fond vechi, limbaj pedagogic*

Termenii din limba română, reprezentativi pentru câmpul semantic al educației, ilustrează existența unei gândiri pedagogice la nivel european, care a fost exprimată și la noi într-un limbaj specific vremii.

În acest articol vom prezenta câțiva dintre cei mai importanți termeni-lexem din fondul vechi al limbajului pedagogic, având în vedere faptul că orice terminologie cuprinde, conform părerii Valeriei Guțu Romalo¹, un fond tradițional, vechi, o componentă neologică, în interiorul căreia se pot departaja: cuvinte împrumutate din alte limbi, formații derivate interne, termeni rezultați din reinterpretarea cuvintelor curente.

Potrivit studiilor de specialitate, se poate vorbi de pătrunderea în limba română a termenilor din sfera educației odată cu apariția primelor forme organizate de învățământ. G. Ivănescu este de părere că în momentul în care se înființează primele școli pătrund în limbă o serie de cuvinte, precum: *școală*, *dascăl*, *a pedepsi* etc. Spre exemplu, termenul-lexem *școală*², probabil, scrie G. Ivănescu, a fost

¹ Valeria Guțu-Romalo, *Termenul - unitate a limbii*, în LR, XLVI, 1997, nr. 1-3, p.105.

² DER: *școală* „instituție de învățământ” provine din lat. *schola*, prin intermediul sl. *škola* (Densusianu, *Rom.*, XXXIII, 285; Densusianu, *G.S.*, VI, 363), cf. bg., sb.*škola*, magh. *iskola*.

introdus „din polonă, rusă și slavă bisericească”³, în momentul în care se înființează primele școli pe lângă mănăstiri. În cazul de față, lingvistul propune ca soluție etimologia multiplă⁴.

*Dascăl*⁵, potrivit Floricăi Dimitrescu⁶, a fost împrumutat din limba greacă în limba română în etapa bizantină (sec. VII-XV), fie pe cale directă, fie pe cale indirectă, prin intermediul slavei meridionale⁷. Acest cuvânt nu a dispărut din limbă, ci a fost răspândit pe teritoriile românești. A fost atestat⁸ atât în *Cartea de învățătură* a lui Varlaam (1641), în *Viața și petrecearea svinților* a

³G. Ivănescu, *Schimbări lexicale impuse de organizarea statală și bisericească, Termeni privitori la scris și la carte*, în G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea, 2000, p.503.

⁴G. Ivănescu menționează că „principiul etimologiei multiple trebuie ținut în seamă la orice studiu asupra neologismelor, mai ales când e vorba despre unele popoare care s-au dezvoltat cultural mai târziu, sub semnul unor bogate și variate influențe. Dacă în ceea ce privește marile limbi internaționale moderne, în special cele care s-au format mai întâi el nu găsește aplicare pe o scară largă, întrucât acolo un neologism este împrumutat de obicei dintr-o singură limbă, limbile popoarelor care au suferit multiple influențe culturale (cum este poporul român) au împrumutat un neologism în același timp sau în timpuri diferite, prin același om sau prin oameni diferiți, din mai multe limbi” (op. cit., p.671). Conceptul a fost prezentat de Al. Graur în 1950. Vezi Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*, București, 1965, p.75. Teoria a fost acceptată de Iorgu Iordan, G. Ivănescu și L. Leonte, Th. Hristea, N.A. Ursu, Luiza și Mircea Seche, I. Coteanu. TDRW admite etimologia multiplă. Prima atestare, potrivit acestui dicționar, este 1645.

⁵Gr. *διδάσκαλος* (Cihac, II, 654; Murnu, 16; TDRG; Gáldi,172;); cf. alb. *dhaskalj*, bg. sb. *daskal*. În Principate întâlnim termenii *dăscăli* sau *dascalii* (denominare „prefanariotă”, conform lui Ladislav Gáldi, *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des phanariotes*, Budapest, f.e., 1939, p.54.) și *didăscali*, *protodidăscali* și *ipo(di)dăscali* (< *διδάσκαλος*, <*πρωτοδιδάσκαλος*, < *ὑποδιδάσκαλος*).

⁶Florica Dimitrescu (coord.), *Istoria limbii române*, București, EDP, 1978, p. 103.

⁷Cf. O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, București, Editura „Grai și Suflet - Cultura națională”1997, p.333. Lingvistul admite posibilitatea trecerii în limba română a unor cuvinte prin vechea slavă sau prin altă limbă balcanică, deoarece o parte dintre aceste cuvinte se găsesc și în celelalte limbi balcanice (albaneză, bulgară, sârbă etc.), dar este de părere că este foarte greu de precizat prin care filieră a provenit un anume cuvânt din limba noastră.

⁸Ion Gheție (coord.), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, București, EA, 1997, p.293.

lui Dosoftei (1682-1686), cât și în lexicoane: *Lexicon slavo-român*, copiat de Staicu Logofătul, *Anonymus Caransebesiensis*⁹.

O explicație pentru apariția circulației interdialectale a acestor termeni poate fi pusă pe seama faptului că unii transilvăneni și bănățeni au ajuns să studieze în mănăstirile din Moldova și Țara Românească¹⁰.

TRDW propune ca atestare anul 1475¹¹. Termenul intră în limba comună, fiind transmis și generațiilor următoare. Cuvântul *dascăl* a fost productiv în limba română. *Lexiconul de la Buda*¹² a înregistrat familia sa lexicală: *dăscăliția, dăscalie, dăscălire*.

Dascăl de dăscălie „profesor (de școală normală)” este atestat în textul *Paliei de la Orăștie*, 1582¹³. Precizarea atributivă *dăscălie*¹⁴ evidențiază funcția îndeplinită de cadrul didactic în transmiterea învățaturii pe care trebuie să și-o însușească un preparandist. Substantivul feminin, potrivit DLR, este derivat de la *dascăl* cu suf. *-ie*, cf. și ngr. διδάσκαλία. TDRW nu a înregistrat acest termen.

Potrivit Marianeii Costinescu¹⁵, a circulat pe aria limitată a teritoriului românesc, Banat-Hunedoara (-Oltenia)-Transilvania de sud-est, în textele de până în anul 1640, cuvântul din limba populară *meșter*¹⁶, cu sensul de *învățător*. Cuvântul provine din maghiarul *mester* și a fost descoperit în *Fragmentul Todorescu*¹⁷, text tradus din

⁹ Gr. Crețu, *Anonymus Caransebesiensis*. Cel mai vechi dicționar al limbei române, după manuscrisul din biblioteca Universității din Pesta, în „Tinerimea română”, I, 1898, p. 320-380. Vezi și Mihail Halici-Tatăl, *Dictionarium Valachico-Latinum [Anonimus Caransebesiensis]*, Studiu filologic și indice de cuvinte de Francisc Király, Ediție îngrijită de Alexandru Metea și Maria Király, Timișoara, Editura First, 2003.

¹⁰ I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, vol. I, Cluj-Napoca, f.e., 1948.

¹¹ Cf. și DER.

¹² cf. ngr. διδάσκαλος, lat. magister, praeceptor, magh. mester

¹³ Cf. DLR.

¹⁴ Oprea Dascălul scria în 1570, în *Octoiul românesc*: „să fie învățătură cine învață *dăscălie* și să fie mai ușor spre înțăles oamenilor creștini”.

¹⁵ Mariana Costinescu, *Elementul popular*, în I. Gheție (coord.), *op.cit.*, p.184.

¹⁶ CADE, TRDW indica magh. *mester*, Cihac, II, germ. *Meister*, prin intermediul sl. *mestru*.

¹⁷ Cluj, c.1571-1575 (Budapesta, Biblioteca Szechenyi, cota RMK, I, 361/b. F) Ediție critică de Ion Gheție, în *Texte românești din secolul al XVI-lea*, București,

limba maghiară în limba română în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Particularitățile lingvistice ale acestui document i-a indicat lui I. Gheție¹⁸ faptul că textul a fost tradus de un român instruit din zona Banat-Hunedoara și că ar fi fost destinat credincioșilor bisericilor calviniste din acest spațiu. Mai târziu, cuvântul a fost înregistrat și în dicționarul lui I. Bobb, publicat în 1823. Autorul a înregistrat inclusiv calcul *meșter de școale* pentru lat. *Ludimagister* și pentru maghiarul *Oskóla mester*¹⁹.

Meșter apare consemnat și în *Lexiconul de la Buda*, cu sensul „mester la ceva învățătură, adecă dascăl”, precizate fiind și sinonimele *magister*, *preceptor*. I. Pătruț menționează că acest cuvânt, *magister*, alături de *măiestru*, *maestru*, provin din latinescul *magister*, „însă au în limba literară, în dialecte și graiuri, formă și sens, răspândire, circulație și vechime diferite”²⁰, în funcție de căile de pătrundere a împrumuturilor.

Termenul *învățător* este atestat încă din perioada veche a limbii, cu sensul „cel care dă învățătură”. At. în 1632 (cf. TRDW). În *Anonymus Caransebesiensis* apare consemnat *invaczator* cu sensul „preceptor”. Potrivit DLR, termenul a fost înregistrat cu sensul „dascăl”, pentru prima dată, în *Lexicon Marsilianum*. Acest glosar trilingv (latin, român, maghiar), conținând aproximativ 2400 de cuvinte, a fost atribuit de Carlo Tagliavini unui german care, pe la sfârșitul secolului al XVII-lea, locuia în zona Făgetului, județul Timiș²¹. Este înregistrat în LB cu sensul „carele învață pe altul” (cf. lat. *magister*, *praeceptor*, germ. *der Lehrer*).

1982, p.357-364. Este cel mai vechi text cu caractere latine care a ajuns până la noi, cunoscut și sub numele de *Carte de cântece*. După ce a fost descoperit, toate textele au fost achiziționate de bibliofilul român Iuliu Todorescu, iar din acest motiv și astăzi culegerea de cântece este cunoscută sub denumirea de *Fragmentul Todorescu*.

¹⁸ I. Gheție, *op.cit.*, p.259-264.

¹⁹ DB.

²⁰ I. Pătruț, *Împrumuturi prin filieră*, în I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974, p. 256-257.

²¹ Manuserisul anonim, scris cu ortografie maghiară, a fost descoperit și studiat în detaliu de Carlo Tagliavini. Cf. Daniele Pantaleone, *Observații asupra textelor*

Cuvântul de origine greacă, *a pedepsi*, cu sensul din limba veche „a învăța pe altul”, se pare că a pătruns în limba română prin intermediul bulgarilor și al sârbilor, tot în epoca feudalismului dezvoltat²².

Istoria acestui cuvânt este strâns legată de creștinism²³. Înainte de creștinism, în toate limbile indo-europene, scrie M. Sala, pedeapsa era legată de ideea de „răzbunare sau purificare”. Cuvântul care desemna „răzbunare, pedeapsă”, lat. *poena*, s-a transmis tuturor limbilor romanice, mai puțin limbii române, care a păstrat verbul *poenitare* > (a) *pănăta*, cu sensul „a se tângui, a se jeli”. Pentru ideea de „purificare” a existat lat. *castigare* „a pedepsi”, dar, verbul *a câștiga* a evoluat în limba română la sensul „a obține, a face rost”. În credința creștină, pedeapsa era mai blândă, „fiind considerată învățatură menită să-i îndrepte pe oameni”²⁴, din acest motiv, în limba greacă, verbul *paideúo*, care la scriitorii greci însemna „a instrui, a învăța”, la creștini a dobândit sensul „a pedepsi”. Acest sens este păstrat în limba română și în vechiul slav *pedepsati*, potrivit lui M. Sala.

D. Marmeliuc este de părere că verbul *a pedepsi*²⁵ „e atestat în formă slavizată încă în sec. al XV-lea”²⁶. Aproape toate dicționarele îl prezintă ca provenit din ngr. *παιδέω* (*paideúō*). În baza principiului că „un cuvânt atestat întâi într-un text bisericesc, derivă, dacă e de origine greacă, din greaca bizantină”, D. Marmeliuc menționează că provine din gr. biz. *παιδέω* (*paideúō*), aor. *ἐπαίδεψα*

românești vechi cu alfabet latin (1570-1703), în „Philologica Jassyensia”, III, 2007, nr.1, p.39-56.

²² G. Ivănescu, *op.cit.*, p.503.

²³ Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte românești*, vol.II, București, Editura Univers Enciclopedic, 2006, p.185.

²⁴ *Ibidem*, p187.

²⁵ *pedepsi* „a instrui, a a disciplina, a educa, a forma” < ngr. *παιδέω*, aorist *ἐπαίδεψα* (Murnu, 44.), cf. sb.cr. *pèdepsati* (sec. XIV, cf. Vasmer, Gr., 113.) În evoluția semantică, Tiktin vede un calc după sl. *nokazati* „a învăța” și „a pedepsi”. DER consideră a fi „o ipoteză inutilă, fiindcă evoluția este normală”. Vezi DER s.v.

²⁶ O. Densusianu, *op.cit.*, p.395.

(*epaidepsa*).²⁷ Potrivit DLR, termenul a apărut în Predoslovnia *Bibliei* de la 1688, cu acest sens: „Și aceasta am făcut la tâlmăcirea acestei sfinte Scripturi, făcând multă nevoie și destulă cheltuială, despre o parte puind dascăli: știuți foarte den limba elinească [...] și despre altă parte ai noștri oameni ai locului nu mai *pedepsiți* întru a noastră limbă ce și de limbă elinească având știință”. Verbul latinesc moștenit *a învăța*²⁸, provenit de la lat. **invitiare* „a corupe” (de la *vitium* „viciu”) a circulat alături de cel împrumutat, *a pedepsi*.

O altă cale de îmbogățire a lexicului pedagogic a fost deschisă de circuitul cultural interzonal al tipăriturilor.

Pedagogul Ștefan Bărsănescu menționează faptul că au pătruns în cultura noastră o serie de idei despre educație, prin intermediul cărților populare²⁹. Ajunse până la noi prin copiere, încă din secolul al XIV-lea, mai întâi în limba slavă, apoi traduse în limba română și prelucrate începând cu secolul al XVII-lea, acestea au fost cărțile de lectură ale celor mai diverse categorii de cititori, unica literatură până la apariția literaturii culte. „Asimilarea creatoare a conținutului de către cititori a fost atât de adâncă și generalizată, încât s-a încorporat cu timpul în gândirea pedagogică proprie a poporului român”³⁰, transpunându-se în limba română în termeni adecvați noilor realități descoperite.

În lucrările populare de circulație au apărut noi termeni pedagogici. Romanul popular *Varlaam și Ioasaf*, text despre care B.P. Hasdeu spunea că e „o carte poporană foarte raspândită peste

²⁷ D. Marmeliuc, *Cuvinte de origine greacă în limba română*, în LR, VIII 1959, nr.6., p.29-36; TDRW menționează ca primă atestare anul 1500, potrivit studiului realizat de Lucia Djamo-Diaconiță, *Limba documentelor slavo-române din Țara Românească*, din sec. XIV-XVI, București, 1974.

²⁸ Lat. **invitiare*, de la *vitium* potrivit, LB, EW, DA; lat. **invitiare*, de la *vitium* potrivit LB, EW, DA. Potrivit lui I Fischer, termenul de origine latină cu specific cultural, *a învăța*, provine din lat. *inuitio* (>*învăț*). Vezi *Istoria limbii române*, vol.II, București, Editura Academiei, 1969, p.135. Florica Dimitrescu este de părere că „evoluția semantică a acestui verb se poate încadra în ceea ce J. Malkiel numește *polarizare lexicală*”. Vezi CDDE₂; Vezi Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului*, p.121.

²⁹ Cf. *Din istoria pedagogiei românești*, vol.II, București, EDP, 1966, p.44-57.

³⁰ *Ibidem*, p.57.

toată Europa, unde au patronat-o, deopotrivă, ereticii și biserica ortodoxa³¹, evidențiază aceste fapte, potrivit studiului lui L. Onu³². Varianta românească a acestui roman, în versiunea cărțurului Udriște Năsturel, 1649, prezintă o serie de neologisme greco-latine, neologisme care nu au fost consemnate în lucrările lexicografice românești cu o primă atestare³³. De pildă, termenul *pedagog*³⁴ este glosat în text *dascâl*. Glosarea termenului indică faptul că nu este cunoscut la jumătatea secolului al XVII-lea, fiind simțit ca neologism. Noua datare propusă de Liviu Onu, anul 1649, reprezintă și prima atestare a termenului respectiv în limba română, ținând cont de faptul că acest termen a fost înregistrat în jurul anului 1800 în cercetările lexicografice anterioare³⁵.

După cum observăm, sensurile cuvântului *dascâl*, denumirea dată pentru cel care îi învață pe alții, s-au îmbogățit continuu în

³¹ B. P. Hasdeu, *Migrațiunile postume ale sufletului*, în *Cuvente den batrâni*, II, București, EDP, 1984, p. 494.

³² *Neologisme greco-latine în romanul Varlaam și Ioasaf*. Versiunea Udriște Năsturel, în SCL, XLV, nr.1-2, 1994, p. 69.

În acest sens prezintă o serie de neologisme extrase din romanul menționat, după versiunea existentă în manuscrisul academic 588, completat parțial cu manuscrisul 2470. Manuscrisele datează din anii 1670-1671, fiind traduse de către Udriște Năsturel. Titlul versiunii este: *Traitul și viața a prea cuviosilor părinților noștri a lu Vaarlam și Ioasaf, scrisă de prea cuviosul părintele nostru Ioan Damaschin, pentru folosul sufletesc, acum den limbă slovenească întoarsă fu pre rumânească de mult păcătosul robul lui Hristos Udriște Năsturel de Fierești, al doilea logofăt, vŭ lĕto bytia mira* [în anul de la făcerea lumii] 7157 [=1649]. L. Onu menționează că versiunea lui Udriște Năsturel a circulat în toate provinciile românești.

³³ *Ibidem*. Lingvistul menționează că „prima atestare a unui termen constituie, de la caz la caz, un reper cronologic relativ și nu reprezintă neapărat data pătrunderii termenului respectiv în limbă”, deoarece „pentru epoca veche a limbii române (secolele XVI-XVIII), primele datări lexicale nu au constituit o preocupare constantă pentru cercetători. Excepție face *Dicționar al împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760)*, elaborat de Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, dar lista surselor poate fi completată.

³⁴ Cf. TDRW, gr. / lat. *paedagogus*. Prima atestare 1780, în Gabriel Oxenstiern, *Cugetări* (Cf. Ursu, *Împrumutul lexical*, p.84). Traducerea a fost făcută din limba franceză de către Gherasim Putneanul de la episcopia Romanului. În Moldova mai apare în unele lucrări traduse din limba franceză.

³⁵ Liviu Onu, *op.cit.*, p.74. Vezi *infra*.

epoca veche. Analizând conținuturile povestirilor din *Sindipa*, *Esopia* și *Floarea Darurilor*³⁶, observăm transpunerea în limba română a noi sensuri: *dascălul*, definit prin sintagma „cela ce te-a învățat pre tine carte”³⁷, este numit *înțelept și filosof*³⁸, fiindcă învățătura era o preocupare constantă, iar competența înțelepciunii sale era demonstrată prin activități de îndrumare a celor neinstruiți.

Pentru a înțelege fenomenul modernizării limbajului pedagogic trebuie avută în vedere influența exercitată, în cursul timpului, de unele limbi de cultură dominante într-o anumită perioadă asupra provinciilor românești. Influențele de după anul 1600 s-au manifestat astfel: limbile greacă, turcă și rusă au pus amprenta asupra Țării Românești și Moldovei, maghiara, germană și latină asupra Banatului și Transilvaniei. Ariile de difuzare ale elementului cult, după 1700, suferă unele modificări. Potrivit lui I. Gheție³⁹, „crește simțitor numărul împrumuturilor culte de proveniență latină, germană, maghiară, nu numai în texte scrise în Transilvania, ci și în Oltenia”, apoi „formația culturală a autorilor și izvoarele folosite explică creșterea împrumuturilor polone, ucrainiene și ruse”, chiar putem vorbi de pătrunderea unor „elemente livrești de origine rusă nu numai în Moldova și Țara Românească, ci și în sudul Transilvaniei”⁴⁰.

În etapa care încheie perioada veche a limbii române (1640-1780) terminologia pedagogică a obținut un contur mai clar. Semnificativă a fost și contribuția adusă de Dimitrie Cantemir. Cărturarul a completat opera sa fundamentală *Istoria ieroglifică* (1704) cu un glosar de termeni savanți, mai ales de origine greacă și latină, conform etimologiei indicate de el însuși. Acest glosar a fost

³⁶I.C.Chițimia, Dan Simonescu, *Cărțile populare în literatura românească*. Vol.I-II, București, Editura pentru Literatură, 1963.

³⁷Dan Simonescu, *op.cit.*, p.45.

³⁸Mariana Costinescu, *Elementul cult*, în Gheție (coord.), *Istoria limbii române literare. Epoca veche*, p.196. Autoarea menționează că a identificat acest cuvânt cu sensul actual în textele lui Coresi, în Țara Românească și în *Floarea Darurilor* (Putna, c. 1592-1604).

³⁹Gheție (coord.), *Istoria limbii române literare. Epoca veche*, p.411-413.

⁴⁰*Ibidem*, p.412.

pentru cercetători⁴¹ un material important pentru studierea formării terminologiei filosofice românești în epoca veche a limbii literare. Fiindcă pedagogia s-a desprins din filozofie, o parte dintre termenii filozofici propuși de D. Cantemir au fost preluați de pedagogie: *experienția, catalog, materie, mod, probă* ș.a..

O caracteristică a perioadei 1640-1780 a fost creșterea numărului termenilor de cultură de origine greco-latină, mai ales în direcția terminologiilor, dar, începând cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea, situația s-a schimbat, în sensul că numărul elementelor de origine latină a crescut. Termenii de cultură împrumutați din neogreacă „au servit ca punct de referință și ca mijloc de familiarizare cu neologismele latino-romanice”⁴², deoarece, spune I. Coteanu, intelectuali români ai vremii au învățat noțiunile științelor și artelor din greacă, fiindu-le „relativ ușor să asocieze forme neogrecești ca *analisis, analoghia, haractir* etc. cu cele latino-romanice corespunzătoare și să le adopte în cele din urmă pe acestea”⁴³.

Fondul vechi al terminologiei pedagogice a tins spre înnoire. Fără a ignora faptul că unii termenii se mai folosesc și azi, o mare parte din cei împrumutați din limba neogreacă au fost înlocuiți de termeni latino-romanici sau de elemente formate pe teren românesc. Astfel, *meșter* sau *dascăl* au fost înlocuiți de *institutor, educator; ucenic, discipol* înlocuit de *elev, a paradosi* de *a propune* și apoi de *a preda, paradosis cu învățământ, alfavita* cu *abecedar, spudaxi* de *a studia, matimă de lecție* ș.a.

Bibliografie

- Chițimia, I.C., Simonescu Dan, *Cărțile populare în literatura românească*. Vol. I-II, București, Editura pentru Literatură, 1963.
Coteanu, I., *Structura și evoluția limbii române (de la origini pînă la 1860)*, București, Editura Academiei, 1981.

⁴¹ G. Ivănescu, *Formarea terminologiei filozofice moderne*, în *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, București, I, 1956, p. 122-152.

⁴² I. Coteanu, *Structura și evoluția limbii*, București, Editura Academiei, 1981, p. 120.

⁴³ *Ibidem*, p. 120-121.

- Dimitrescu, Florica, *Dinamica lexicului românesc*, Cluj-Napoca, Editura Logos, 1993.
- Idem, (coord.), *Istoria limbii române*, București, EDP, 1978.
- Densusianu, O., *Histoire de la langue roumaine*, București, Editura „Grai și Suflet - Cultura națională” 1997.
- Gáldi, Ladislás, *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des phanariotes*, Budapest, f.e., 1939.
- Gheție, Ion, *Texte românești din secolul al XVI-lea*, București, 1982.
- Idem (coord.), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, București, EA, 1997.
- Graur, Al., *Studii de lingvistică generală*, București, 1965.
- Hasdeu, B. P., *Cuvente den batrâni*, II, București, EDP, 1984.
- Ivănescu, G., *Istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea, 2000.
- Idem, *Probleme capitale ale vechii române literare*, Iași, Tipografia Alexandru A. Țerek, 1947.
- Idem, *Formarea terminologiei filozofice românești moderne*, în *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, București, I, 1956.
- Marmeliuc, D., *Cuvinte de origine greacă în limba română*, în LR, VIII 1959, nr.6.
- Onu, Liviu, *Neologisme greco-latine în romanul Varlaam și Ioasaf*. Versiunea Udriște Năsturel, în SCL, XLV, 1994, nr.1-2.
- Pantaleone, Daniele, *Observații asupra textelor românești vechi cu alfabet latin (1570-1703)*, în „Philologica Jassyensia”, III, 2007, nr.1.
- Pătruț, I., *Studii de limba română și slavistică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1974.
- Guțu-Romalo, Valeria, *Termenul - unitate a limbii*, în LR, XLVI, 1997, nr. 1-3.
- Sala, Marius, *Aventurile unor cuvinte românești*, vol.II, București, Editura Univers Enciclopedic, 2006.

****Din istoria pedagogiei românești*, vol.II, București, EDP, 1966.

Dicționare

- CADE - I.-A. Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat (CADE)*, Partea I, *Dicționarul limbii române din trecut și astăzi*, București, Editura Cartea românească, 1926-1931.
- DB- Ioan Bobb, *Dictionariu rumânesc, latinesc si unguresc*, I-II, Cluj, 1822-1823.
- DER - Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române (DER)*. Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum, 2001.
- DU - Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*. Ediția a V-a, Editura „Scrisul românesc S.A., fost Samitca, 1929.
- EW - Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, Heidelberg, 1905.

LB - *Lexiconul de la Buda (Lexicon românesc-latinesc-unguresc-nemțesc)* Buda, 1825.

TRDW - H.Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch* [Band I: A-C; Band II: D-O; Band III: P-Z], 2 überarbeitete undergänzte Auflage von Paul Miron, Wiesbaden, Harrassowitz, I: 1985; II: 1988, III: 1989.

NOTES SUR LE FONDS ANCIEN DU LANGAGE PEDAGOGIQUE ROUMAIN (*Abstrait*)

Dans cet article nous essayons de présenter quelques aspects sur le fonds ancien du langage pédagogique roumain.